

Христина Мураль,
студентка напрямку «журналістика»
НУ «Львівська політехніка» ІНПП

Христина Білограць,
канд. н. з соц. ком., доц.,
асистент кафедри ЖЗМК

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЖУРНАЛІСТА В ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ

Журналістика – професія суспільно-відповідальна. Про професійну придатність людини до журналістики не можна судити без зважання на її моральні якості, які мають не менше значення, ніж кваліфікація. Через професійні обов'язки журналісти від імені суспільства здійснюють публічний моральний суд над об'єктами та явищами, що привертають громадський інтерес. Сам процес журналістської праці та його результат, так чи інакше, стосуються інтересів багатьох.

Постановка проблеми. Останнім часом відбулися великі зміни в баченні журналістської етики. Етичність поведінки, що раніше цінувалася деякими журналістами як проблема особистої переваги чи індивідуального стилю прийняття рішень, сьогодні вже не є об'єктом неухважного ставлення у більшості редакцій та телерадіокомпаній, та все ж порушення трапляються. Питання журналістської етики в Україні посідає не останнє місце, адже зараз, як ніколи, нам потрібні справедливі й незаангажовані засоби масової інформації, оскільки саме від них залежить думка громадськості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання етики та моралі в професійній діяльності працівників мас-медіа розглядали такі дослідники, як: Д. Авраамов, В. Іванов, О. Ільченко, В. Карпенко, С. Криворучко, О. Кузнецова, Г. Лазутіна, В. Сердюк, Я. Ширченко, В. Литвин, А. Москаленко. Вони всебічно та комплексно висвітлили процес становлення професійних етичних норм, якими керуються журналісти, в аспекті зв'язку етики ЗМІ із загальною етикою, а також з точки зору наявності характерних відмінностей та особливостей професійної етики.

Мета дослідження полягає у визначенні проблематики, яка існує в даній сфері. Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань:

- виявити особливості професійної етики журналіста;
- з'ясувати основні етичні норми українського журналіста;

- підкреслити вагомість дотримання ціннісних орієнтирів;
- проаналізувати порушення етичних норм в Інтернет-виданнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом етика являє собою особливий оцінно-імперативний спосіб освоєння фахівцем мети та змісту своєї професійної діяльності, розділяючи всі вчинки журналіста на етичні і неетичні, справедливі і несправедливі, добрі і злі. Сьогодні актуальним є питання місця й ролі суспільної та професійної журналістської моралі в теперішньому суспільстві з високими інформаційними технологіями й активними глобалізаційними процесами, адже бурхливий розвиток технологій ставить під загрозу не лише місце й роль людини в такому середовищі, а й моральних норм та цінностей [2].

Якщо говорити про причини втрати етичними цінностями свого значення на сучасному етапі розвитку, то потрібно зазначити, що переважно їх створюють економічні та фінансові проблеми. А це означає, що рівень дотримання етичних вимог українськими журналістами є низьким через економічну залежність від влади та підприємців, які прагнуть зробити ЗМІ засобами прощтовхування в суспільство вигідних рішень. Які ще існують причини порушення етичних цінностей? Однією з найвагоміших є вплив інформаційних технологій.

Роль пересічного учасника соціально-комунікаційних процесів в інформаційному суспільстві можна характеризувати таким чином: 1) людина за межами своєї професійної компетенції стає «винятково об'єктом інформаційного впливу», оскільки спеціалізація звузила інтелектуальну незалежність; 2) інформаційний вплив на індивідуальну свідомість людини призводить до того, що вона живе значною мірою не в реальному світі, а «у світі інформаційних фантомів»; 3) своє життя людина починає оцінювати відповідно до системи цінностей, яка формується суспільними інформаційними технологіями; 4) природа цих цінностей – штучно сконструйована фахівцями в галузі інформаційних технологій відповідно до цілей замовника або до випадкових і короткочасних цілей чи примх самих фахівців; 5) замовники цінностей – державні чи антидержавні суспільні структури [1, с. 122].

Іншими причинами порушення моральних стандартів у сучасній українській журналістиці є такі: 1) відсутність професійних знань та навичок у журналістів; 2) свідоме маніпулювання аудиторією; 3) тиск правлячих структур (цензура) та медіавласників і керівництва (самоцензура); 4) відсутність наслідків для самого ЗМІ після порушення

стандартів; 5) відсутність загрози втратити репутацію через низький рівень медіаграмотності аудиторії [3].

Найчастіше недотримання норм трапляються на сторінках Інтернет-ЗМІ. Відсутність правового статусу таких видань чи внутрішніх регулятивних механізмів асоціює методи діяльності українських Інтернет-медіа з «котом, який гуляє сам» і аж ніяк не зі «сторожовим псом демократії». Прийняття відповідних законодавчих актів поширило б на Інтернет-ЗМІ дію законів та дозволило б притягти видання до судової відповідальності у випадку неправомірної діяльності. А поки цього не зроблено, основні моральні та етичні орієнтири визначає Кодекс етики українського журналіста, який містить 19 статей. Його було затверджено 12 грудня 2013 року на пленумі Національної спілки журналістів України.

Проаналізувавши матеріали таких Інтернет-видань, як «Газета по-українськи», «Дзеркало тижня», «Zaxid.net» та «Корупція Інфо», нами було зроблено висновки, що журналісти цих ЗМІ доволі часто порушують етичні норми. Наприклад, 7 березня 2018 року «Газета по-українськи» публікує таку статтю: «Вибух авто в Києві: экс-«беркутівець» підірвав співробітників СБУ» [4].

Уривок зі статті: «Також відомо, що підривник-поліцейський мав відношення до розформованого спецпідрозділу «Беркут». За даними деяких ЗМІ, це сержант поліції полку особливого призначення Володимир Івашенко. За фактом посягання на життя співробітника правоохоронного органу поліція відкрила кримінальне провадження. Злочинця шукають».

Порушено такий принцип: висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених. Журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду. Існує принцип невинуватості особи, який передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана покаранню, доки її вину не буде доведено відповідним рішенням суду.

У даній статті є такий неприйнятний засіб висвітлення судових процесів, як опис підсудного за допомогою висловів, що явно чи приховано вказує на його вину («злочинця шукають»). Також чітко зазначено ім'я та прізвище особи (Володимир Івашенко). Усе це може формувати негативне ставлення громадськості до цієї людини, заохочуючи повірити в його вину.

Таке ж порушення присутнє ще в матеріалах «Злочинець отруїв дитяче харчування» [6] та «Німців шантажує зловмисник, який отруїв

дитяче харчування» [7]. У цих публікаціях написано, що у Німеччині злочинець отруїв деякі товари у німецьких супермаркетах і дитяче харчування. Його названо злочинцем, зловмисником, шантажистом. В обох публікаціях оприлюднено фото чоловіка, що допомагає ідентифікувати його, хоча вину в судовому порядку ще не доведено. Аби не порушувати принципів етики, можна було б використати фрази, які наголошують на умовності опису: «начебто», «буцімто», «обвинувачений у скоєнні» або ж слово «підсудний».

09 січня, 2018. «Газета по-українськи» публікує матеріал із сенсаційним заголовком: «Жінка померла через м'ясоїдну бактерію в сирих устрицях –шокуючі фото» [5].

У заголовку точно вказано, що жінка померла через бактерію саме в сирих устрицях. Проте далі йдеться про те, що достовірно невідомо, чи це сталось через бактерію в устрицях, адже вона могла заразитись ще одним способом: «Вібріони найактивніше розмножуються в теплі місяці. Ними можна заразитися через сирі чи недоготовлені морепродукти та через морську воду, якщо на шкірі є рани. Жанет могла заразитися обома способами».

У даному матеріалі порушено такі принципи професійної етики журналістів:

- вірність журналіста об'єктивній реальності. Згідно з другим міжнародним принципом, люди мають право на отримання точної й вичерпної інформації, яка повинна бути об'єктивно висвітлена;
- професійна чесність журналіста. Цей заголовок, ймовірно, був створений задля привернення уваги, але не відповідає дійсності;
- факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. У даному матеріалі причина смерті жінки – це лише припущення журналістів, але подане як доведений факт;
- свідоме порушення норм журналістської етики є абсолютно несумісним з професійною журналістикою, піддається громадському осуду, може бути підставою для позбавлення прес-карти чи членства в професійних спілках та НСЖУ.

Щодо одного із найвпливовіших аналітичних видань в Україні «Дзеркала тижня», то цей ЗМІ рідше допускається етичних помилок і вважається одним із найдостовірніших. Попри те, під час дослідження,

було виявлено деякі порушення загальноприйнятих етичних норм професійного журналіста. До прикладу, «Дзеркало тижня» опублікувало матеріал, де розкрило методику злочину: «Самогубство генерала в Гаазькому трибуналі: Пральяк прийняв ціаністий калій» [9]. У цій статті пише, що прокуратурою Нідерландів було встановлено, що генерал Слободан Пральяк помер від серцевої недостатності. Розтин тіла показав вміст у крові Пральяка ціаніду калію. Після вживання цієї смертельної отрути розвивається гостра серцево-судинна недостатність і настає зупинка серця.

Наступна публікація містить таке порушення: ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. Вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей) варто лише у випадках, коли ця інформація є неодмінною складовою матеріалу. У цьому випадку спостерігається як відкрита, так і прихована дискримінація за ознакою мови.

6 березня, 2018. «Незручний факт: війна Путіна вбиває здебільшого російськомовних людей в Україні» [8]. Уривки зі статті: «Від нібито «захисту» російськомовного населення гинуть мирні мешканці російськомовного Донбасу і російськомовні українські солдати, якщо не рахувати російських найманців і військових»; «Кузьо також нагадує про смерті російських маріонеток, найманців-націоналістів, російських солдатів, яких Українська гельсінська спілка з прав людини нарахувала 5326. Без сумніву, всі ці люди – російськомовні. І їхня реальна кількість може бути значно вищою, тому що багато російських найманців і бойовиків не ховають, а тому їхня смерть не фіксується».

Тепер щодо порушень на сайтах «Zaxid.net» та «Корупції Інфо». Більшість матеріалів «Корупції Інфо» пов'язана з криміналом, розслідуваннями, різноманітними скандалами й новинами, які є шоковими та шкідливими для суспільної моралі, проте створюють великий трафік, а отже, й заробіток від реклами. Журналісти «Zaxid.net» висвітлюють матеріали частіше нейтрального характеру, аніж негативного. Наприклад, новину про вибух у політехнічному коледжі у Керчі чотири рази оновлювали. На відміну від «Корупції Інфо», «Zaxid.net» вносив спростування та доповнення у декілька своїх матеріалів, а не писав кожного разу нові, аби не акцентувати увагу на трагедіях і вбивствах. Цей ЗМІ рідше порушує етичні норми, але частіше допускає фактичні й змістові помилки, які спотворюють уявлення читачів про події, що є не меншим порушенням.

До прикладу, фактичні помилки допущено в публікації «Актори «Дизель шоу» потрапили у смертельну ДТП на Київщині» [10]. Інформація про те, як у Київській області вранці в суботу, 20 жовтня, автобус з акторами гумористичного проекту «Дизель шоу» потрапив у ДТП, внаслідок чого загинула акторка Марина Поплавська. Речення із новини: «У суботу, 20 жовтня, в 6:43 на Житомирській трасі автобус «Неоплан» з акторами зіткнувся з вантажівкою «Даф» «Нової пошти». Насправді ж, «Zaxid.net» зробив помилку, оскільки вказав неправильний час трагедії (не 6:43, а 5:55). Це сталося тому, що працівники видання зробили посилання на неофіційне джерело dtp.kiev.ua. Ще одна помилка – вантажівка «Нової пошти» не «Даф», а «МАЗ». Журналісти зобов'язані зробити все можливе для виправлення будь-якої поширеної інформації, якщо виявилось, що вона не відповідає дійсності. Станом на 13 листопада видання не подало жодного спростування чи виправлення, а отже, порушило ще одну етичну норму.

30 жовтня, 2018. «Zaxid.net»: «Львівський богатир Олег Скавиш потягнув зубами 614-тонний корабель» [12]. Ця новина про новий рекорд богатиря, який потрапив у Книгу рекордів Гіннеса. Судно, що мало вагу 614 тонн, силач тягнув зубами, вчепившись у сталевий трос. Далі сказано, що рекордсмен своє досягнення присвятив онкохворим дітям. А насправді – боротьбі із жорстоким поводженням з тваринами. Правдиву інформацію обнародували інші ЗМІ, серед них – «Укрінформ», «ТСН», «РБК-Україна», «Деро.ua», «Сьогодні», «24 канал», «UA.NEWS». Зокрема, у коментарі вечірнього випуску «ТСН» за 30 жовтня, «Тягнизуб» розповів, що й сам взяв собаку із притулку і закликає захищати «братів наших менших», що підтверджує цей факт. Щодо версії, яку опублікував «Zaxid.net», то жодного її підтвердження немає. Скоріш за все, журналісти не перевірили інформацію й використали застарілу за 3 серпня 2016 рік, коли Олег Скавиш тягнув два «Чудо-потяги» з дітьми всередині. Саме цей рекорд чоловік присвятив порятунку онкохворих діток.

В обох матеріалах було порушено таку етичну норму: повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста.

2 листопада, 2018. «Zaxid.net»: «У Львові вже 1839 бійців АТО отримали по 100 тис. грн матеріальної допомоги» [13]. У цій публікації знехтували такою етичною нормою: відмова від «джинси» і хабарів. «Джинса» є свідомим порушенням стандартів інформаційної журналістики. З етичної точки зору, сюжети на замовлення обдурюють читача, оскільки журналісти подають йому викривлену і неповну інформацію.

Цей прес-реліз, надісланий «Zaxid.net», має на меті повідомити про суспільно корисні справи мерії, а зокрема, виділення матеріальної допомоги 1839 бійцям; нагадати про виділені кошти з міського бюджету на підтримку учасників АТО за минулі роки; написати про плани на поточний і наступні роки; вказати виділену суму («Горік з міського бюджету на підтримку учасників АТО було надано 107,6 млн грн, що вдвічі більше, ніж у 2016 році. На 2018 рік місто планує надати на ці потреби понад 109 млн грн. Це і допомога у вирішенні різноманітних соціальних питань, і надання путівок на реабілітацію, і забезпечення житлом, і допомога у створенні кооперативів»). Як влада, так і великий бізнес завжди прагнуть використовувати новини у корисливих інтересах. А повідомлення, надіслані прес-службами, часто мають на меті зображення своїх очільників у якнайвигоднішому світлі.

Ще одним завданням цього замовного матеріалу є реклама Центру надання послуг учасникам бойових дій, а згідно з принципом етики, інформаційні та аналітичні матеріали мають бути чітко відокремлені від реклами відповідною рубрикацією. Варто зазначити, що розслідування ресурсу «Наші гроші. Львів» підтверджує факт купівлі Львівською облдержадміністрацією замовних матеріалів. Так, з міського бюджету за 2017 рік витратили третину мільйона за відвертий піар керівництва облради і навіть за ті матеріали, які журналісти написали б і без допомоги бюджету.

Етика професії категорично забороняє використовувати в роботі деякі незаконні методи збирання та поширення інформації. Зокрема, до таких методів належить несанкціоноване прослуховування чи стеження за людиною. Такими повноваженнями мас-медіа не наділені, це компетенція правоохоронців і спеціальних служб. І навіть якщо згадані служби діляться з журналістами результатами своїх, санкціонованих законом прослуховувань чи стеження за людиною, потрібно добре подумати, перш ніж подавати такі матеріали на загал, адже порушується законне право людини на приватність. Прикладом такого порушення є журналістське розслідування «Заступники генпрокурора таємно зустрічалися із розшукуваним Україною экс-міністром екології» [11].

Журналісти «Zaxid.net» незаконно отримали аудіозапис розмови між заступниками генпрокурора Євгеном Єніним та Анжелою Стрижевською та ще один запис телефонної розмови між экс-міністром екології Едуардом Ставицьким та невстановленою особою на ім'я Коля. Тому порушено таку норму: відмова від незаконних методів збору інформації.

Варто зазначити, що всі згадані видання занадто часто висвітлюють самогубство. Зважаючи на світовий досвід і думку психологів, медіавиробникам варто усвідомити необхідність узяти на себе обмеження у висвітленні випадків суїциду, адже що менше про нього повідомлень, то менша ймовірність його повторень. Зокрема, вкрай часто новини про самогубство висвітлює «Корупція Інфо».

Ще одним етичним порушенням вважається висвітлення приватної особи в приватних обставинах, як у матеріалі «Скандал: злочинець виклав в Мережу інтимні фото поліцейської (фото 18+)» [15]. Автор статті розповідає, що невідомий чоловік, який представився колишнім коханцем майора поліції, розіслав її еротичні знімки місцевим журналістам. Оголені фото жінки з Пермського краю стали приводом для шантажу. Журналісти «Корупції Інфо» оприлюднили ці фотографії, що не мали права робити. На них видно обличчя жінки. Зазначається, що шантажист вирішив ще й підзаробити на знімках, зажадавши за них п'ять тисяч рублів, а журналісти не лише не подумали про психіку та долю майора, а й порушили таку етичну норму: відмова від купівлі інформації. Згідно з вимогами міжнародних прав людини, норми професійної моралі вимагають від журналіста поважати гідність, права людини на приватне життя і захищати її репутацію від ображань, наклепів, неправдивих звинувачень.

Особливо делікатними потрібно бути, розповідаючи про злочини, пов'язані з сексуальним насильством. 15 вересня 2018 року «Корупція Інфо» публікує статтю «Дівчинку розчленували: журналіст розповів про звірства Росії в Чечні» [14]. У матеріалі описано в подробицях моторошну реальну історію про безчинства російських військових під час війни в Чечні, жертвою яких стала 14-річна дівчинка. Порушено таку етичну норму: відмова від шоккових матеріалів. У статті присутній зайвий натуралізм, відверті сцени насильства, що може шокувати вразливого читача. Серед аудиторії завжди є люди з хворим серцем, для яких шок від прочитаного може стати фатальним. Саме тому висвітлення реальних тортур, знущань над людьми, тим більше дітьми, сцени реального страждання є неприпустимі для ЗМІ.

Висновки. Отже, через те, що в Україні немає законодавчого закріплення правового статусу Інтернет-ЗМІ, відповідальність за випущену у світ продукцію, її зміст, достовірність, об'єктивність та відповідність іншим вимогам, є значно меншою, ніж у традиційних медіа. В гонитві за оперативністю та першістю засоби масової інформації

недостатньо перевіряють інформацію, здійснюють плагіат, а також порушують моральні принципи.

Література

1. Братимов О. Практика глобалізації : ігри і правила нових епох / О. Братимов, Ю. Горський, М. Делягин і др. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 344 с.
2. Пономаренко Л. Суспільна та журналістська мораль в інформаційному глобалізаційному суспільстві / Л. Пономаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/BOSS/Downloads/hak_2012_35_19%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/BOSS/Downloads/hak_2012_35_19%20(1).pdf).
3. Професійні стандарти журналістики. Школа з медіаграмотності, АУП, Київ, 15–20 серп. 2011. Що таке професійні стандарти журналістики? Презентація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aup.com.ua/upload/profesiyni_standarty_jurnalistyky.pptx.
4. Газета по-українськи. Вибух авто в Києві: екс-«беркутівець» підірвав співробітників СБУ // Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/np/_vibuh-avto-v-kiyevi-eksberkutivets-pidirvav-spivrobitnikov-sbu/824785.
5. Газета по-українськи. Жінка померла через м'ясоїдну бактерію в сирих устрицях – шокуючі фото // Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/world-life/_zinka-pomerla-cherez-myasoyidnu-bakteriyu-v-sirih-ustricyah-shokuyuchi-foto/813748.
6. Газета по-українськи. Злочинець отруїв дитяче харчування // Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/world-life/_zlochinec-otruyiv-dityache-harchuvannya/795261.
7. Газета по-українськи. Німців шантажує зловмисник, який отруїв дитяче харчування // Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/world-life/_nimciv-shantazhuye-zlovmisnik-yakij-otruyiv-dityache-harchuvannya/795366.
8. Дзеркало тиждня. Незручний факт: війна Путіна вбиває здебільшого російськомовних людей в Україні // Режим доступу : https://dt.ua/UKRAINE/nezruchniy-fakt-viyna-putina-vbivaye-zdebilshogo-rosiyskomovnih-lyudey-v-ukrayini-atlantic-council-271300_.html.
9. Дзеркало тиждня. Самогубство генерала в Гаазькому трибуналі: Пральяк прийняв ціаністий калій // Режим доступу : https://dt.ua/WORLD/samogubstvo-general-a-v-gaazkomu-tribunali-pralyak-priynyav-cianistiy-kaliy-262108_.html.

10. Zaxid.net. Актори «Дизель шоу» потрапили у смертельну ДТП на Київщині // Режим доступу : https://zaxid.net/aktori_dizel_shou_potrapili_u_smertelnu_dtp_na_kiyivshhini_n1468117.

11. Zaxid.net. Заступники генпрокурора таємно зустрічалися із розшукуваним Україною экс-міністром екології // Режим доступу : https://zaxid.net/zastupniki_genprokurora_tayemno_zustrichalisya_iz_rozshukuvan_im_ukrayinoyu_eks_ministrom_ekologiyi_n1458826.

12. Zaxid.net. Львівський богатир Олег Скавиш потягнув зубами 614-тонний корабель // Режим доступу : https://zaxid.net/lvivskiy_bogatir_oleg_skavish_potyagnuv_zubami_614_tonniy_korabel_n1468784.

13. Zaxid.net. У Львові вже 1839 бійців АТО отримали по 100 тис. грн матеріальної допомоги // Режим доступу : https://zaxid.net/u_lvovi_1839_biytsiv_ato_otrimali_po_100_tis_grn_materialnoyi_dopomogi_n1469009.

14. Корупція Інфо. Дівчинку розчленували: журналіст розповів про звірства Росії в Чечні // Режим доступу : <https://korupciya.com/divchintsi-vidrubali-grudi-i-rozchlenuvали-zhurnalist-rozpoviv-pro-zvirstva-rosiyi-v-chechni/>.

15. Корупція Інфо. Скандал: злочинець виклав в Мережу інтимні фото поліцейської (фото 18+) // Режим доступу : <https://korupciya.com/skandal-zlochinet-vikrav-v-merezhу-intimni-foto-politseyskoyi-foto-18/>.

Анастасія Нерознак –
студентка напряму «журналістика»

НУ «Львівська політехніка» ІНПП

Науковий керівник:

канд. наук з соц. ком., доц.

доцент кафедри ЖЗМК

І.М. Мудра

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ «ТСН» (НА ПРИКЛАДІ СЮЖЕТІВ 2017-2019 рр.)

Успішна PR-кампанія будується на створенні продуманого та якісного бренду. В умовах сучасного стрімкого розвитку ринку мас-медіа проблема популярності телепередачі постає як ніколи гостро.